

Kaj boš rekel, ko pride čas za slovo?

What Will You Say When It is Time To Say Goodbye?

Povzetek

Etični kodeks nam nalaga odgovornost, da poskrbimo za dobrobit naših klientov, tudi kadar se terapevtski odnos prekine s strani terapevta. Literatura in supervizija se ukvarjata predvsem z načrtovano prekinitvijo, vendar se lahko terapevtski odnos prekine tudi zaradi nenadne bolezni terapevta, ki mu onemogoči kontakt s svojimi klienti, ali zaradi njegove nenadne smrti. Klienti, ki so s terapevtom navezali poseben odnos, tako čez noč doživijo šok. Načela spoštovanja, odgovornosti, zaupnosti in zavezanosti odnosu sežejo tudi na polje naše poslovne nesposobnosti in smrti. V prispevku tako razmišljam o osnovnih strategijah, ki naj bi jih imel vsak terapevt že pripravljene za primer svoje nenadne bolezni ali smrti in bodo omogočale, da se bodo klienti lažje soočili z našo izgubo. Med navedenimi konkretnimi predlogi bo seveda vsak terapevt moral poiskati sebi najprimernejšega, odvisno od njegovega načina dela, vrste klientov, organizacije, v kateri dela, zlasti pa od njegove pomirjenosti z lastno minljivostjo.

Ključne besede

Terapevtova smrt, odnos do smrti, etični kodeks, veljavna poklicna oporoka, izvrševalec terapevtove oporoke.

Abstract

The Code of Ethics outlines the therapist's responsibility to safeguard the welfare of their clients in the event the therapeutical relationship is terminated by the therapist. In supervision, as well as in literature, the primary focus is given to planned termination of therapy; however, the therapeutical process may also terminate due to sudden illness of the therapist (making contact with clients impossible), or even their sudden death. Having had established a special relationship with their therapist, clients may experience a severe shock in such situation. As therapists, we ought to bear in mind that the principles of respect, responsibility, confidentiality and commitment have to apply in the event of our professional disability, as well as death. In the article, I examine some of the basic strategies each therapist should have prepared for the event of their sudden illness or death, so as to help their clients cope better with the loss, should such unfortunate event occur during their therapy. When it comes to these issues, each therapist has their own concrete suggestions for dealing with them, depending on their style of work, type of clients, the organisation they work for, but most of all, on the acceptance of their own mortality.

Key words

Therapists death, attitudes toward death, code of ethics, professional will, Psychotherapeutic Executor.

Uvod

Terapevtski proces se lahko zaključi na enega izmed štirih načinov:

- načrtovana prekinitvev s strani klienta (ko je dosežen terapevtski dogovor),
- nenačrtovana prekinitvev s strani klienta (nenadna prekinitvev ali prekinitvev, ko terapevt oce njuje, da terapevtski dogovor še ni bil dosežen),
- načrtovana prekinitvev s strani terapevta (npr. selitev, nosečnost),
- nenačrtovana prekinitvev s strani terapevta (nenadna hujša bolezen, ki onemogoča izvajanje terapevtskega dela, ali smrt).

Prve tri vrste prekinitvev terapevtskega procesa so v literaturi in v supervizijskem procesu pogosta tema, zadnja je manj obravnavana.

Naredimo vajo, kot jo predlaga Yalom (1980: 174), in opazujmo svoje občutke ob njej: »Vzemi te list papirja in nanj narišite vodoravno črto, daljico. Vseeno, kako dolga je. Na levi strani s piko označite začetek črte – to je vaše rojstvo. Zatem s piko označite konec te črte na desni strani – to je vaša smrt. In sedaj na tej črti s piko označite današnji dan ter poleg pripišite današnji datum.« Ne vemo, kje je današnji datum na tej črti, običajno si ga ljudje želimo narisati na sredino ali ga pomakniti bolj v levo. Kaj pa, če se nahaja tik pred desnim krajiščem?

Smrt nas lahko doleti iznenada in terapevti nismo prav nič drugače zaščiteni pred njo kot vsi ostali ljudje. Naša smrt ne bo pustila sledov samo na naših bližnjih, pač pa tudi na naših klientih, saj z njimi vzpostavljamo posebne vrste odnos. Prav zato je pomembno, da že sedaj razmišljamo o tej temi, četudi se nam morda zdi morbidna, nepotrebna in še zelo zelo oddaljena.

Traynorjeva (2010) predlaga, da se vsak terapevt, ki ima v mislih dobrobit svojih klientov, vprašal naslednje:

- Kaj se bo zgodilo z mojimi klienti, če se mi prav v tem trenutku zgodi nekaj, zaradi česar ne bom mogel izvajati terapije, jih obvestiti o moji odsotnosti, niti poskrbeti za nadomeščanje?
- Če pomislim na vsakega klienta posebej – kako bo vsak med njimi odreagirjal, če sedaj umrem?
- Če ne poskrbim vnaprej, da bodo moji klienti na primeren način obveščeni o moji smrti in napoteni k drugemu terapevtu, ali bo to za katerega od njih ponovitev specifične negativne izkušnje?
- Če so moji zapiski odraz mojega skrbnega dela s klientom, ali bo to razvidno tudi morebitnemu bralcu?
- Kaj se bo zgodilo z mojimi zapiski, če me ne bo poleg, da poskrbim za njihovo varnost?

Etični kodeks v odnosu do terapevtove smrti

Naši klienti nam zaupajo in mi smo jim dolžni zagotoviti varen terapevtski proces. Etični kodeks SKZP (2007) že v načelu odgovornosti govori, da kot terapevti vzdržujemo najvišje strokovne standarde in sprejemamo odgovornost za posledice svojih dejanj. V načelu, ki govori o dobrobiti klientov, se poudarja, da kot psihoterapevti spoštujemo integriteto ter ščitimo dobrobit ljudi in skupin, s katerimi delamo. Ob tem smo dolžni odgovorno ravnati s posebnim odnosom zaupanja in odvisnosti, ki nastane v psihoterapevtski obravnavi, in etične smernice tovrstnega odnosa veljajo tudi po zaključku terapije. V Slovenskem društvu za integrativno psihoterapijo in transakcijsko analizo Sinta se je tako v skladu z etičnim kodeksom SKZP konkretiziralo na-

čelo varnosti, ki se glasi, da mora terapevt predvideti, kako bo poskrbljeno za kliente v primeru terapevtove opravilne nesposobnosti ali smrti, med drugim mora tudi poskrbeti za ustrezno obravnavo zaupnih dosjejev in avdio ali video posnetkov (Sinta, 2008). Etični kodeksi nam torej narekujejo minimalne aktivnosti za primer naše smrti, kako pa se to konkretno kaže v našem delu in pripravah terapevtskega dela?

Potreba po konkretizaciji etične odgovornosti

Znotraj društva Sinta smo skupno srečanje sekcij za integrativno psihoterapijo in transakcijsko analizo v januarju 2011 posvetili temi varovanja osebnih podatkov po naši smrti. Prisotni člani smo se strinjali glede varovanja osebnih podatkov v času, ko opravljamo terapevtsko dejavnost, saj nas k temu zavezuje tudi veljavna zakonodaja. Prisoten je bil tudi splošen občutek, da bo za našo dokumentacijo varno poskrbljeno, če se nam kaj zgodi. Ko smo se dotaknili konkretnih vprašanj, kot npr. kdo bo našim klientom sporočil, da smo umrli, in kaj vse se lahko zgodi, če nepooblaščen oseba po naši smrti prejme zapiske o naših klientih, se je klima na srečanju močno spremenila. Poleg misli o pomembnosti teme in etičnih dvomih so se namreč pojavile tudi mnjenja, da je tovrstno razmišljanje še nepotrebno in da sama konkretizacija meji že na morbidnost. Srečanje je kljub temu pripeljalo do zaključka, naj vsak terapevt poišče zaupno osebo, ki bo poskrbela za obveščeno klientov in uničenje dokumentacije. Vsak terapevt je tudi dolžan svoje sorodnike seznaniti o vlogi zaupne osebe, ki ji morajo tudi prepustiti dokumentacijo o klientih, če se ta nahaja v naših zasebnih prostorih. Prisotni so se strinjali tudi glede tega, da se je društvo vnaprej potrebno zavezati, da bo poskrbela za kliente preminulega člana v smislu podpornega pogovora oz. nudenja terapevtskega procesa. V ta namen naj bi znotraj društva ustanovili posebno skupino terapevtov t. i. izvrševalcev [angl. executors] (Sinta, 2011).

Odziv terapevtov in specializantov našega društva na temo priprave na našo smrt je nekaj običajnega. Številni avtorji namreč ugotavljajo, da je odgovornost do klientov pogosta tema v psihoterapevtski literaturi, malo pa je zapisanega v povezavi z nenadno smrtjo terapevta (Beder, 2003; Cohen, 1983; Garcia - Lawson idr., 2000; v O'Donnell, 2006: 46). Odsotnost te teme povezujejo z neprijetnostjo, ki jo doživljamo ob misli na smrt in umiranje (glej tudi Repinc, 2011). Drugi menijo, da se terapevtove smrti ne omenja zaradi posebnosti psihoterapevtskega dela, ki lahko vodi k občutku psihoterapevtove izolacije in nepovezanosti z drugimi ali pa zaradi občutka brezčasnosti, ki ga včasih psihoterapija prinaša s seboj (prav tam: 46). Lahko bi celo govorili o mitu, ki se glasi: »Terapevti smo neranljivi, nesmrtni in večni« (Pope, Sonne in Greene, 2006: 7).

Študija, ki so jo opravili v ZDA, je pokazala, da 90 % pokojnih terapevtov ni imelo pripravljene načrta, kako poskrbeti za njihove kliente ob njihovi smrti, in da 94 % klientov ob smrti njihovega terapevta ni bilo deležnih pomoči oz. ni dobilo informacij o tem, kam naj se zatečejo po podporo (Garcia - Lawson, Lane in Koetting v O'Donnell, 2006: 45). Prav tako lahko na medmrežju beremo zgodbe klientov, ki kažejo na njihovo čustveno pretresenost ob smrti njihovega terapevta, ki pa bi lahko bila manjša, če bi terapevti vnaprej poskrbeli za primerno obveščeno in podporo (primer na <http://www.psychiatrictimes.com>, 2011).

Avtorji, ki so preučevali reakcije klientov ob nenadni prekinitvi terapevtskega procesa s strani terapevta, so zaznali intenzivne reakcije žalovanja z jezo, obupom, depersonalizacijo, besom, občutki zavrženosti, izgubo zaupanja, krivdo, razočaranjem, osamljenostjo in ponovno obuditev starih spominov, povezanih s separacijo. Poleg tega pa je bilo zaznati tudi nekaj pozitivnih reakcij, kot so učenje spopadanja s tragedijo, ločitvijo in zmožnost prekinitve terapije nekaterih

klientov, ki tega prej niso zmogli storiti (O'Donnell, 2006).

Vse navedeno nas pravzaprav zavezuje k temu, da pripravimo načrt za kliente za primer naše smrti, pa tudi narava terapevtskega procesa nam kaže na to, da je zaključevanje pomembna, za mnoge kliente pravzaprav najpomembnejša faza terapije. In nejasen zaključek lahko zasenči njene pozitivne dosežke. V nadaljevanju bom ta načrt povezala z izrazom veljavna oporoka, ki je usklajen z našim pravnim sistemom, za potrebe tega prispevka pa bom ločevala med veljavno poklicno oporoko [angl. professional will] in veljavno zasebno oporoko [angl. personal will].

Veljavna poklicna oporoka

Pope in Vasquez (2010: 57) sta z namenom, da poudarita pomembnost poklicne oporoke, malce cinično zapisala, da naj bi vsak terapevt poskrbel zanjo še pred začetkom izvajanja terapevtske dejavnosti, razen v primeru, da je terapevt neranljiv in nesmrten. A kakšna naj bo ta veljavna poklicna oporoka – ali naj vsebuje le minimum v smislu pooblastila stanovskemu kolegu, ki bo obvestil naše kliente in poskrbel za našo dokumentacijo, če se nam kaj zgodi, ali naj vsebuje podrobna navodila za t. i. izvrševalca terapevtske oporoke [angl. Psychotherapeutic Executor]?

Naše terapevtske prakse se med seboj razlikujejo – delamo lahko kot samostojni podjetniki, v manjšem timu ali večji organizaciji; delamo lahko bolj globinsko in dolgotrajno ali pa nudimo krajše oblike terapij; imamo svoj lasten prostor ali ga najemamo; s klienti stopamo v stik preko elektronske pošte ali zgolj preko telefona ipd. – vse te razlike nam kažejo na to, da enotnega obrazca za veljavno poklicno oporoko ne moremo oblikovati. Če pa dobro pretehtamo spodaj navedene elemente, bomo lahko oblikovali veljavno poklicno oporoko na način, da bo oseba, ki jo bomo pooblastili za njeno izvrševanje, pravilno in učinkovito poskrbela za potrebe naših klientov in za nedokončane dejavnosti naše prakse.

Elementi veljavne poklicne oporoke:

1. *Pooblaščenca oseba iz družine ali ožjega kroga prijateljev*; kdo od mojih domačih ali ožjih prijateljev bo navezal stik z mojim pooblaščencom za poklicno področje, če nenadoma postanem opravilno nesposoben ali umrem? Komu od mojih domačih lahko pojasnim, zakaj je že sedaj pomembno, da razmišljam o veljavni poklicni oporoki? Komu od mojih domačih lahko zaupam, da bo v kritičnem trenutku oz. trenutku žalovanja pomislil na mojega pooblaščenca in ga obvestil o mojem stanju (Sinta, 2010)?

2. *Izvrševalec veljavne poklicne oporoke*; kdo med mojimi stanovskimi kolegi bi se učinkovito odzval na mojo smrt ali nenadno opravilno nesposobnost? Za koga imam občutek, da bo zmožel na senzitivni, a hkrati učinkoviti način stopiti v kontakt z mojimi klienti (Pope in Vasquez, 2010)? Premislim, ali bi želel, da je to moj sodelavec ali terapevt, ki je hkrati moj prijatelj? Ali bo zmožel to nalogo opraviti kljub žalovanju, ki ga bo povzročila moja smrt (O'Donnell, 2006)? Ali bi za to nalogo raje predlagal nekoga, ki ni tako tesno povezan z menoj, a hkrati pozna moj način dela (Traynor, 2010)? Ali v mojem društvu deluje skupina kolegov z dodatnimi znanji za izvrševalce veljavnih poklicnih oporok in se bom odločil za enega izmed njih (Sinta, 2010)? Priporočljivo je, da navedem kontaktne podatke te osebe, poleg telefona in elektronskega naslova tudi naslov, kjer je zaposlena (Pope in Vasquez, 2010).

3. *»Rezervne« osebe*; življenje preseneča, zato se lahko zgodi, da izvrševalec ne bo dosegljiv,

ko ga bo nekdo od mojih domačih ali prijateljev kontaktiral. Zato v veljavno oporoko zapišem tudi dodatnega pooblaščenca (Pope in Vasquez, 2010). Enako razmišljam glede mojih domačih oz. prijateljev in z mojo veljavno poklicno oporoko seznanim še dodatno osebo.

4. *Koordinirano planiranje*; izvrševalce veljavne poklicne oporoke seznanim z mojo oporoko in se skupaj z njimi posvetujem o tem, katere informacije še potrebujejo. Po potrebi jih seznanim z osebami, s katerimi bodo morali stopiti v stik, npr. moj partner, tajnica, hišnik naših poslovnih prostorov, računovodja idr. (Pope in Vasquez, 2010).

5. *Pisarna, ključ, varnost*; pooblaščenca bom delo zelo olajšal, če mu bom podal jasne informacije o tem, kje se nahaja moja pisarna, kje hranim dokumente in kako naj pride do njih. To pomeni, da mu pustim jasna navodila o tem, kdo hrani rezervne ključne posameznih prostorov, in morebitne kode za varnostni sistem, če ga imam (Pope in Vasquez, 2010).

6. *Moj urnik*; ali ga hranim v beležki, ki jo nosim s seboj, v svojem telefonu ali računalniku? In v kateri datoteki se nahaja? Katero geslo mora pooblaščenca oseba vnesti, da bo sploh prišla do teh podatkov? Ali imam tudi kopijo teh podatkov? Kako naj pride do nje? (Pope, Sonne in Greene, 2006).

7. *Komunikacijska pot do klientov in kolegov*; ali klienti, kolegi, študentje stopajo z menoj v kontakt preko telefona, mi pošiljajo sporočila na telefonski tajnici ali preko elektronskega naslova? Pooblaščenec torej potrebuje kodo mojega telefonskega predala, imena in gesla vseh elektronskih naslovov, na katera prejemam sporočila, da bo lahko pošiljatelje seznanil o moji odsotnosti (Pope in Vasquez, 2010).

8. *Kontaktne podatki klientov in zapiski o njih*; poklicna oporoka mora vsebovati jasna navodila o tem, kje imam shranjene kontaktne podatke mojih klientov in zapiske o njih. Dostopnost do zapiskov terapevtskih srečanj se lahko izkaže za izredno pomembno v primeru, ko bo moja smrt pri katerem od mojih klientov povzročila krizo (Pope in Vasquez, 2010). Nekateri avtorji celo priporočajo, da naj bi imel terapevt, zlasti za kliente, ki so v dolgotrajnejši terapiji, pripravljen opomnik s priporočili za terapevta, ki bo klientu nudil podporo v procesu žalovanja. Kaj naj sicer stori izvrševalec z zapiski o klientu – ali naj jih posreduje klientu, terapevtu, ki bo prevzel klienta, ali naj jih uniči? (O'Donnell, 2006). Če želim, da bodo v tem primeru zaščitene tako moje kot klientove pravice, je najbolje, da se o tem posvetujem z odvetnikom, ki bo proučil veljavno zakonodajo.

9. *Obveščanje klientov*; vsak terapevt posebej se lahko odloči, kako naj bodo njegovi klienti obveščeni o njegovi smrti. Ali bo to preko telefonskega klica, preko objave v časopisu, obvestila na vhodnih vratih pisarne ali preko pisma (Pope in Vasquez, 2010)? Vsak za sebe naj tudi razmisli, kakšen učinek ima ena ali druga oblika obvestila. Kako bi se počutil jaz, če bi se preko časopisa ali sporočila na telefonski tajnici seznanil o smrti našega terapevta ali supervizorja? In ali v tej situaciji lahko poskrbim za kliente na način, da bo zanje situacija lažja, da je, denimo, že v obvestilu dodana informacija o kolegu terapevtu, ki ga lahko pokličejo z namenom, da jim ponudi razgovor v smislu podpore (glej tudi zgodbo klientke, <http://www.psychiatrictimes.com>, 2011)? Vsak od nas bo glede na svoj način dela našel ustrezno rešitev. Pri tem pa se moramo zavedati, da obvestilo lahko poseže na področje klientove pravice do zasebnosti. Pisma in telefonska sporočila, ki niso skrbno pripravljena, lahko namreč tretji osebi razkrijejo, da je naš klient vključen v terapevtski proces. V skrajnih primerih je lahko naš klient zaradi tega celo ogrožen, če, denimo, pismo, ki je bilo namenjeno klientki, ki doživlja nasilje s strani moža, prestreže prav on (Pope in Vasquez, 2010). Kako se počutim ob misli, da bi se nekateri moji klienti želeli udeležiti mojega pogreba? Tudi navodila v zvezi s tem jasno zapišem, saj bom s tem razbremenil moje domače in izvrševalca (O'Donnell, 2006).

10. *Obveščanje kolegov*; kateri kolegi naj bi bili takoj obveščeni? Ali delam v sklopu določene institucije, skupaj z drugimi kolegi ali si delim prakso še s kom? Ali hodim redno v supervizijo ali jo izvajam? Ali sem sovoditelj kakšne skupine? Ali redno izvajam določene delavnice?

Če pogledam svoj koledar za nekaj mesecev naprej, kdo vse od mojih stanovskih kolegov bi potreboval takojšnjo informacijo o tem, da se mi je nekaj zgodilo (Pope in Vasquez, 2010)?

11. *Članki, zapiski, priprave*; podam navodila o tem, kje hranim besedila, ki so v pripravljanju in lahko nosijo tudi elemente zaupne narave, ter kaj naj se z njimi naredi – ali se jih uniči, posreduje komu?

12. *Zavarovanje odgovornosti*; smiselno je, da v veljavno poklicno oporoko zapišem tudi ime zavarovalnice, številko zavarovalne police in telefonsko številko, na katero bo izvrševalec sporočil podatke o moji nezmožnosti za delo ali smrti (Pope in Vasquez, 2010).

13. *Odvetnik za strokovna vprašanja*; če imam svojega odvetnika, ki mi pomaga, da je moje delo v soglasju z veljavno zakonodajo, je pomembno, da je o mojem stanju obveščen tudi on, zato navedem njegove kontaktne podatke (Pope in Vasquez, 2010).

14. *Tekoči stroški poslovanja*; v veljavno poklicno oporoko zapišem tudi podatke o osebi, ki bo prevzela nadzor nad tekočimi stroški poslovanja moje dejavnosti. Poleg pripišem jasna navodila o tem, kje imam shranjene račune, kdo skrbi za njihovo plačevanje in pripravo (npr. računovodski servis). Pojasnim tudi, kaj želim, da se zgodi s še neplačanimi računi s strani klientov – mogoče želim, da se kliente na to opozori ali pa želim, da se te račune v primeru moje smrti enostavno prekličče. Mogoče želim zagotoviti sredstva tudi za plačilo izvrševalcu, da se bo ta vsakemu klientu posvetil za eno uro in se z njim pogovoril o nastali situaciji ter mu nudil podporo (Pope in Vasquez, 2010).

15. *Izvrševalčevi stroški*; verjetno je najlažje, da se izvrševalcu povrne njegova redna urna postavka za njegovo delo, a nekateri izvrševalci se bodo odločili, da bodo to naredili brezplačno, drugi simbolično ali z namenom nakazila v dobrodelne namene (Pope in Vasquez, 2010).

16. *Veljavna zasebna oporoka*; priporočljivo je, da sta moji oporoki med seboj usklajeni in da ena nakazuje na drugo. Tako moram npr. v osebno oporoko zapisati, da se iz mojega osebnega premoženja krijejo stroški izvrševalca veljavne poklicne oporoke (Pope in Vasquez, 2010).

17. *Veljavnost poklicne oporoke* preverim pri pravnem strokovnjaku, zato da je vsebina usklajena z veljavnimi zakoni. Poleg tega je tudi veljavna poklicna oporoka podpisana ob neodvisnih pričah ali notarju (Pope in Vasquez, 2010).

18. *Kopije veljavne poklicne oporoke* dam potencialnim izvrševalcem in svojemu odvetniku. Pri tem lahko zapišem, da jim bodo pomembni podatki, kot so gesla, posredovani šele, ko bo prišlo do smrti ali nezmožnosti opravljanja dela. Uredim tudi način, kako se bodo ta gesla takrat posredovala (Pope in Vasquez, 2010).

19. *Pregled in popravki veljavne poklicne oporoke*; ljudje, delo, časi in situacije se spreminjajo. Profesionalna oporoka mogoče že čez eno leto ne bo nosila več tako relevantnih podatkov kot takrat, ko sem jo zapisal. Smiselno je, da jo pregledam npr. enkrat letno, kadar pa pride do pomembnih sprememb, jih vnesem vanjo takoj (Pope in Vasquez, 2010).

Primer uporabe veljavne poklicne oporoke

Predstavljam si, da delam skupaj še z enim kolegom v skupni terapevtski praksi. Ponedeljek je, dan v tednu, ko oba ob isti uri zjutraj začneva z izvajanjem terapij. Vidim, da je njegov klient že pred vrati, a njega še ni. Pomislim, da je mogoče zaspal ali obtičal v jutranji prometni konici. Pokličem ga po telefonu, a se ne oglasi. Njegovemu klientu rečem, da zagotovo pride in naj malo počaka, sam povabim svojega klienta v pisarno. Težko se zberem, saj za mojega kolega ni običajno, da zamuja. Ali se mu je kaj zgodilo? Pomirim se in se posvetim svojemu klientu, a čez pol ure naju zmoti trkanje. Kolegov klient sporoči, da njegovega terapevta še vedno ni. Opravičim se svojemu klientu, pokličem kolega, a ni dosegljiv. Pokličem njegovo ženo, a tudi ona se ne oglasi. Ne vem, kako naj usmerim njegovega klienta, a hkrati me v pisarni čaka moj. In kmalu bosta

prišla druga dva. Spomnim se, da imam po naključju pri sebi tudi telefonsko številko kolegov brata. Pokličem ga in izvem, da sta bila moj kolega in njegova žena v petek ponoči udeležena v hudi prometni nesreči. Oba se borita za življenje v bolnišnici. V šoku ne vem, kaj naj storim, najprej moram to pojasniti njegovemu klientu, zatem prekiniti mojo terapevtsko uro in potem? Ne vem točno, kje se nahajajo rezervni ključki kolegove pisarne, in že kar nekaj časa je, odkar sva se pogovarjala o njegovem urniku in seznamu klientov. Ali ni omenjal, da ju ima sedaj na svojem telefonu in ne več v beležki kot včasih? Naj potem kar napišem obvestilo na njegova vrata, da ga do nadaljnjega ne bo ...?

Ali bi mi v danem primeru pomagala veljavna poklicna oporoka, da bi lažje strokovno in učinkovito poskrbel za svoje in prijateljeve kliente? Kako bi pomagala tudi meni po čustveni plati? Ali sem ob tem pomislil, da bi se tudi jaz lahko znašel v prijateljevi situaciji? Ali bi mu z dobro pripravljeno veljavno poklicno oporoko lahko prihranil vsaj del skrbi?

Zaključek

Misel na svojo lastno smrt v nas pogosto povzroča eksistencialno anksioznost. Od nje lahko bežimo tudi z opiranjem na mite, ki nam omogočajo občutek varnosti in tolažbo, ko pridemo v stik s svojimi strahovi, obupom in žalostjo. Eden izmed teh mitov se glasi »terapevti smo neranljivi, nesmrtni in večni«. Če ta stavek preberemo naglas, se bomo seveda samo namuznili, saj se zavedamo, da ni resničen. Pa vendar se vedemo, kot bi bil. To se odraža že skozi kurikulum psihoterapevtskega izobraževanja ter skozi supervizorsko in intervizijsko delo, kjer se tej temi izogibamo.

Ko se pričnemo zavedati svoje lastne umrljivosti in smo v stiku z anksioznostjo, ki temu sledi, se soočamo z neprijetnimi občutki. Hkrati pa se poveča zavedanje tega, kdo smo, tako po osebni kot po poklicni plati. Ob čuječnem sprejemanju, da smrt pride, se pričnemo zavedati tudi svojih odgovornosti v času življenja. Med drugim odgovornosti do svojih klientov in poklicnih kolegov, če iznenada postanemo nezmožni za delo ali umremo. Del te odgovornosti sprejmemo, če oblikujemo t. i. veljavno poklicno oporoko, ki bo omogočala, da bodo klienti v primeru naše nezmožnosti za delo ali smrti obveščeni o situaciji in dobili potrebno podporo.

Zlasti od nas samih je torej odvisno, kako bomo pristopili k temi lastne smrti, kakšen prostor ji bomo namenili v lastnem terapevtskem procesu in kako bomo zmogli sprejeti neprijetne občutke, ki jih prinaša. Tabu, ki ob tej temi nastaja v terapevtskih vrstah, pa se bo rahljaj tudi na način, da bomo o njej več govorili v času študija, supervizije, intervizije in drugih terapevtskih srečanj. To nas bo kot posameznike spodbudilo k čuječnemu sprejemanju dejstva, da je smrt neločljivo povezana z našim življenjem. Posledično pa lahko pričakujemo tudi dvig kakovosti našega terapevtskega dela.

Literatura

Društvo Sinta (2008). Etični kodeks Društva za integrativno psihoterapijo in transakcijsko analizo Sinta. [Code of Ethics of the Society for Integrative Psychotherapy and Transactional Analysis Sinta]. Ljubljana: Sinta.

Društvo Sinta (2011). Zapisnik sekcij Društva Sinta z dne 7. 1. 2011. [Sinta's Sections Note on meeting on 7th of January 2011]. Ljubljana: Sinta.

O'Donnell, M. M. (2006). Sudden unexpected Death of the Therapist: Reconciling Ethical and Clinical Concerns for Providing Continuing Care. *Graduate Student Journal of Psychology*, 8, 45–49.

Pope, S. K. in Vasquez, J. T. M. (2010). *How to Survive and Thrive as a Therapist: Information, Ideas, and Resources for Psychologists in Practice*. Washington, DC: American Psychological Association.

Pope, S. K., Sonne, J. L. in Greene, B. (2006). What Therapists don't Talk About and Why: *Understanding Taboos That Hurt Us and Our Clients*. Washington, DC: American Psychological Association.

Repinc, B. (2011). Eksistencialna anksioznost – pot k avtentičnosti. [Existential Anxiety – the Journey towards Authenticity]. *Kairos, Slovenska revija za psihoterapijo*, 5 (1–2), 105–115.

SKZP (2007). Etični kodeks.[Code of Ethics of Slovenian Umbrella Association for Psychotherapy].<http://www.skzp.org> (24. 8. 2011).

The Death of My Therapist: A Patient's Story (Anonymous) (2011). <http://www.psychiatric-times.com/display/article/10168/1153574> (2. 9. 2011).

Traynor, B. (2010). An Ethical Question: What Happens When a Psychotherapist Becomes Seriously Ill or Dies? *Institute of Transactional Analysis News*, 43, 7–8.

Yalom, I. D. (1980). *Existential Psychotherapy*. New York: Basic Books.
